

ПОГОВОР

После тридесетак година од одласка Фануле Папазоглу у пензију и десетак година после њене смрти, пред српским читаоцем се коначно налази њена *Историја Хеленизма*, књига настала на основу ауторизованих бележака са предавања која је она годинама држала на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Прва два дела ових скрипата објављена су још за живота госпође професор (као што се види из *Предговора*, први део, *Владавина Александра Македонског*, изашао је 1967. године, а други део, *Доба Дијадоха*, објављен 1995. године), док се трећи део (*Доба Епијона; Хеленистичке државе и Рим*) нашао у њеној рукописној заоставштини, припремљен за објављивање. Издавач и приређивач латили су се у основи коректорских уједначавања овог текста, насталог у распону од готово четрдесет година.

Историја Хеленизма је писана за потребе образованих читалаца – нарочито као штиво за студенте којима је госпођа професор била толико привржена – који започињу проучавање хеленистичке историје. Но, ова синтеза, по ширини интересовања, дубини ауторових знања и њеним способностима да јасно изложи догађаје као и да синтетички уобличи друштвену и културну историју, далеко превазилази своју основну намену: *Историја Хеленизма* систематски излаже и тумачи политичку, културну и друштвену историју света у раздобљу од освајања Александра Македонског до успостављања римске доминације.

У питању је дело засновано на непосредном познавању и проучавању свих врста историјских извора, оплемењена ширином интересовања Фануле Папазоглу за историју и културу народа на периферији хеленистичког света. У слику хеленизма коју ова књига пружа спадају и географија и етнографија хеленистичког и околног света, друштвени феномени и структуре, трагови континуитета и свеочанства о променама, о напретку и регресији.

Историја хеленизма је прожета делотворном способношћу аутора да се прошлост разуме, као и да се растумаче најважнији догађаји и процеси.

Стога, ова књига одлично илуструје неке од темељних схватања Фануле Папазоглу као историчара: креативност њене идеје о прошлости засноване на разумевању и сувереном тумачењу историјских сведочанстава. Коначно, *Историја Хеленизма* пружа целовиту слику хеленистичке историје, не повлађујући при том потребама читалаца да се слика о прошлости поједностави и прилагоди дOMETИМА лаИКА.

Како је наговештено, посебна вредност ове синтезе је у посебном сензибилитету аутора за друштвена питања хеленистичке епохе; уосталом, о томе сведочи њена монографија LAOI et PARAOIKOI. Recherches sur la structure de la société hellénistique, настајала у исто време када и ова предавања. Али, колико год да је разумевање социјалних реалности обележило *Историју Хеленизма* и био важан елемент њеног научног доприноса, Фанула Папазоглу није занемаривала, већ је наглашавала и образлагала своје оптимистичко схватање да појединац, Александар Македонски, није био само оруђе, већ и свесни стваралац прогреса који лежи у бити историјског процеса.

Коначно, ове ауторизоване белешке одишу педагошком топлином госпође професор, којој толико дугују њени ђаци. Она је, о чему сведоче и ове странице, умела да заинтересује своје слушаоце и читаоце; да им пренесе своје одушевљење за научни рад и да их подстакне да се посвете сазнањима. И све то на један ненаметљив начин.

Као да данас ова књига има већу вредност него у времену у којем је настајала: у питању је једно драгоцено сведочанство да је српска историографија у другој половини двадесетог века, оличена у својим најбољим представницима, могла да међународној науци допринесе не само важним делима из националне или појединачним резултатима из опште историје, већ је била кадра да понуди поуздану и надахнуту синтезу светске прошлости. Дакле, *Историја Хеленизма* је корисна као подсећање на ком се нивоу – интелектуалном и научном – донедавно држала настава на београдском Филозофском факултету.

Жарко ПеиКовИћ

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Фанула Папазоглу је рођена у Битољу 1917. године. У Београду је студирала Класичну филологију са историјом старог века и археологијом, све до почетка рата. Током окупације учествовала је у Народноослободилачкој борби, па је током 1942. и 1943. била интернирана у логору на Бањици. Након рата, после краћег рада у државним министарствима, пошто је дипломирала на Филозофском факултету, изабрана је, 1947. године, за асистента на Катедри за историју старог века на Филозофском факултету. Докторирала је 1955. године, наредне године изабрана је за доцента, 1960. за ванредног професора, а од 1965. постаје редовни професор. Била је управник Центра за античку епиграфику и нумизматику, све до одласка у пензију 1979. Дописни члан Немачког археолошког института постала је 1972. За дописног члана САНУ изабрана је 1974. године, а за редовног 1983. Била је стални сарадник Центра за балканолошка испитавања Академије наука и умјетности БиХ у Сарајеву и члан редакције његовог *Годишњака*, као и члан редакције скопског часописа за античке студије *Жива антика*. Почасни докторат универзитета Paris-Sorbonne (Paris IV) добила је 1982. године. Изабрана је 1993. године за члана филолошког друштва „Parnassos“ у Атини, а 1994. постала је члан ван радног састава Македонске академије наука и уметности у Скопљу.

Објавила је следеће монографије: *Македонски њрагови у римско доба*, Скопје 1957 (проширено и допуњено издање: *Les Villes de Macédoine à l'époque romaine*, Athènes 1988), *Средњобалканска њлемена у ѡредримско доба. Трибали, Ауѡаријаѡѡи, Дарданѡи, Скордисѡи и Мези*, Сарајево 1969 (проширено и допуњено издање: *The Central Balkan Tribes in Pre-Roman Times: Tribali, Autariates, Dardanians, Scordisci and Moesians*, Amsterdam 1969); *Laoi et Paroikoi. Recherches sur la structure de la société hellénistique*, Belgrade 1977.

САДРЖАЈ

Из предговора	5
---------------------	---

УВОД

I Значење појма „хеленизам“. Просторни и временски оквири хеленистичке историје	9
II Досадашњи рад на изучавању хеленистичке историје	16
III Грчка и Македонија уочи доласка Александра Великог на власт	26
1. Криза грчког полиса	26
2. Одраз политичке и социјалне кризе у делима теоретичара	31
3. Уздизање Македоније	40
4. Коринтски савез (<i>Koine eirene</i>)	45

I ДЕО

ВЛАДАВИНА АЛЕКСАНДРА ВЕЛИКОГ (336–323. г. пре н. е.)

Литература	57
Извори	57
1. Младост и одгој Александра Великог	71
2. Долазак на власт. Угушивање грчког устанка. Рат с Трибалима ..	74
3. Припреме за поход на Персију	79
4. Битка на Гранику. Гордион	83
5. Организација управе у Малој Азији. Положај малоазијских грчких градова	87
6. Битка код Иса. Преговори с Даријем. Опсада Тира	90
7. Египат	95
8. Последњи сукоб с Даријем. Пад Персепоља	99
9. Агисов устанак. Даријева смрт	103

10. Ратови у Бактрији и Согдијани. Убиство Филоте, Клита и Кали-стена	108
11. Поход у Индију. Битка на Хидаспу	118
12. Александар на Хифасису	122
13. Повратак. Неархова експедиција	126
14. Сређивање прилика у царству	133
15. Последње поруке Грцима. Харпалова афера	137
16. Масовна свадба у Сузи. Побуна у Опису	142
17. Последњи дани и смрт	145
18. Значај Александровог дела	148

II ДЕО

ДОБА ДИЈАДОХА (323–281. г. пре н. е.)

I Договор у Вавилону 323. године	166
1. Питање наслеђа	166
2. Подела сатрапија	174
II Од Вавилона до Трипарадиса (323–311)	179
1. Побуна Грка	179
2. Први сукоб дијадоха	186
3. Од Трипарадиса до Еуменове смрти (321–316)	191
4. Време Антигонове превласти	198
5. Од Ипса до Курупедиона (301–281)	213
6. Опште прилике у земљама дијадоха	223
Додатак I: Преглед извора	225
Додатак II: Личности	233
Хронологија	243
Библиографија (Избор)	245

III ДЕО

ДОБА ЕПИГОНА. ХЕЛЕНИСТИЧКЕ ДРЖАВЕ И РИМ (280–168. г. пре н. е.)

I Увод	251
1. Влада првих епигона. Формирање трију монархија	251
2. Територијално простирање и уређење државе Лагида	258
3. Територијална подела, административни систем и карактер селеу-кидске монархије	265
4. Уређење монархије Антигониде	273

II Друштвено-економска структура хеленистичких монархија	279
1. Извори за привредну и друштвену историју Египта	279
2. Природна богатства и привредне гране Египта	284
3. Ропство у Египту	294
4. Извори за друштвено-економску историју селеукидске монархије	306
5. Природна богатства и привредне гране у селеукидској држави	312
6. Храмовне државе – <i>Laoi</i>	316
7. Новац Египта и Сирије, финансије	321
III Нова генерација епигона. Међународни односи	329
1. Хремонидин рат	330
2. II сиријски рат	334
3. „Лаодикин“ или III сиријски рат	336
4. „Братоубилачки рат“ у Малој Азији	339
5. Пергамска држава Аталида	339
6. Наследници Антигона Гонате	340
7. Етолски и Ахајски савез	342
8. Спарта	346
9. Клеомен III	349
10. Клеоменов рат	353
11. Отцепљење Партије и Бактрије	353
12. Почети парћанске државе	355
13. Бактрија	356
14. Антиох III – Анабаза	359
IV Хеленистичке државе и Рим	365
1. Односи с Римом до 273. године	365
2. Савезнички рат. Први македонски рат	368
3. Други македонски рат	376
4. Римски рат Антиоха III	379
5. Трећи македонски рат	383
V Култура ранохеленистичке епохе	387
Прилог	397
Опис земаља захваћених ранохеленистичким краљевинама	397
1. Мала Азија	397
2. Понтске области	403
3. Сирија и Вавилонија	406
4. Иран – Индија	411
5. Балканско полуострво:	416
Македонија	416
Тесалија	419
Епир	421

Пеонци	423
Илири	427
Трачани	427
6. Боспорско Царство	431
Елементи хронологије	434
<i>Жарко Пејковић: Поговор</i>	437
<i>Белешка о аутору</i>	439